

ПАВЛЕНКО Юлія Григорівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти,
природничих і математичних
дисциплін та методик їх викладання,*

***Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка***

(м. Полтава, Україна)

СОФІЯ РУСОВА ПРО МУЗЕЇ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сто років проминуло від тоді, як визначна просвітителька кінця ХІХ – початку ХХ століття Софія Русова висловила надію на добрі зміни в освіті й висловила ідеї, котрі знайшли відображення в Концепції Нової української школи ХХІ століття: «Нова школа кладе собі за головну мету – збудити, дати змогу виявитися самостійним творчим силам дитини» [2, С. 208]; «В такій школі виростуть дітки на радість і на користь Україні; й учитель буде набиратися бадьорости, віри в свою роботу» [2, С. 218].

Однією з необхідних умов реформування національної освіти Софія Федорівна розглядала необхідність організації розвивального освітнього середовища в закладі освіти, одним із своєрідних компонентів якого є музейний. Її погляди на музей, як ефективний чинник навчання і виховання підростаючого покоління, значно випереджували свій час, не втрачають актуальності й нині і заслуговують на увагу й глибоке переосмислення.

За даними, які наводить Т. Юренева, у другій половині ХІХ століття по всій Європі масово розгорнули діяльність педагогічні музеї: «в Англії нараховувалося близько 15 педагогічних музеїв, в Австро-Угорщині – 10, у Німеччині – 30 і т. д.» [4, С. 237]. У власних міркуваннях Русова спиралася

на прогресивний досвід закордонних вчених, зокрема німця А. Ліхтварка, котрого вважають першим у світі, хто обґрунтував освітнє призначення музею та запропонував новий підхід до відвідувача (музейно-педагогічний).

Друга половина XIX століття вважається відправною точкою в діяльності музеїв педагогічного профілю і в нашій державі. Тоді, згідно з дослідженнями Г. Мезенцевої, було засновано новий тип музеїв, які пропонували учителям предметні й наочні засоби навчання, і, як правило, були пересувними. Починає формуватися екскурсійна справа, у школах популяризується екскурсія (зокрема й музейна) як метод навчання [1].

Свій внесок у розвиток музейно-педагогічних ідей відіграла Софія Русова. У праці «Позашкільна освіта. Засоби її переведення» вчена присвячує окрему лекцію темі «Музеї. Екскурсії» [3], де з позицій музейно-педагогічного підходу робить акцент на просвітницькій функції музеїв. Авторка вбачає призначення музеїв у популяризації наукових знань шляхом експонування різнопрофільних колекцій (власне музейних та приватних), котрі обов'язково повинні мати систематизований інформаційний супровід – «цікаві пояснення, цілі виклади» [3, С. 70].

Вслід за англійським істориком і мистецтвознавцем Дж. Рескіним, Русова висловлює думку, що музей – не місце для розваги, а місце для самонавчання, у якому, на зразок закордонних музеїв, повинні бути «окремі кімнати, де заохочені люди можуть взяти книжку з бібліотеки музею і самі поширити або в'яснити те чи інше питання» [3, С. 71].

Авторка пропонує власну класифікацію музеїв, розподіляючи їх на три типи (за призначенням):

1) мистецько-наукові – функціонують у великих містах на основі наукових місцевих шкіл і мають чисельні колекції всесвітнього масштабу;

2) музеї рідного краю – збирають свідчення про місцеву природу і виробу людської праці;

3) педагогічні мандрівні, котрі розсилають по школам на певний час різні дидактичні знаряддя, наочні прилади, картини, мапи, зразки ґрунту

тощо й, на думку Русової, мають особливе значення, адже реалізують подвійну мету: «мусять обслуговувати науку і, з другого боку, виховувати народні маси» [3, С. 71].

Умовами ефективного функціонування музеїв вчена називає: наукове обґрунтування програми діяльності музею; систематичне поповнення колекції новими експонатами; краєзнавче спрямування музейних зібрань з урахуванням компаративного підходу; професійне керівництво музеєм; майстерна організація екскурсій на основі педагогічних принципів та демократичного підходу; співпраця з місцевими мешканцями задля поповнення музейних колекцій цікавими експонатами; повноцінна науково-фондова робота (комплектування, вивчення, науковий опис, облік і збереження музейних предметів); звітування про діяльність музеїв у місцевій пресі; організація з'їздів завідуючих музеїв для обміну досвідом; формування музейної культури у відвідувачів музеїв, особливо у школярів та озброєння вчителів музейно-педагогічними методами і прийомами.

У публікації «Нова школа» просвітителька дає поради щодо «упорядкування історико-географічно-природознавчого музею» [2, С. 215] в приміщенні школи. Мету діяльності шкільного музею вона вбачає у формуванні історичної і національної свідомості, етичної відповідальності, знань з різних галузей наук (передусім історії, географії, природознавства, народознавства), а також здатності до продуктивного природокористування.

До облаштування музею у школі Русова радить долучати й самих учнів, які можуть самостійно зібрати колекції сухих рослин, метеликів, жуків, каміння, старовинного вбрання, посуду, ікон тощо – усього «по чому учні можуть ознайомитися з сучасним і колишнім життям» [2, С. 216].

Отже, у науковому доробку Софії Русової доведено доцільність уведення музейного компонента у шкільний освітній процес та покладено початок теоретичного обґрунтування організованої музейно-педагогічної діяльності у закладі освіти на основі системного підходу.

Список використаних джерел:

1. Мезенцева Г. Г. Музеезнавство (На матеріалах музеїв Української РСР) / Ред. С. М. Чайковський. – К, 1980.
2. Русова С. Нова школа // Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – С. 207-218.
3. Русова С. Позашкільна освіта. Засоби її переведення / С. Русова. – К. : Друкарня Т-ва «Робітнича книгарня», 1917. – 92 с.
4. Юрєнева Т. Ю. Музееведение: Учебник для высшей школы. – М.: Академ. Проект, 2003. – 560 с.